

Polgári Jogi és a Polgári Eljárásjogi Tudományos Diákkör felkérését készséggel fogadtam, bár azt hiszem csalódást kell okozzak azoknak, akik arra számítanak, hogy a képviselő témakörében hasonlóan izgalmas vitának lehetnek résztvevői a mai alkalommal, mint amikor Vékás professzor úrral két éve a szolgáltatás-ellenszolgáltatás feltűnő aránytalansága miatti szerződés megtámadás kérdését tárgyaltuk a TDK hallgatósága előtt.

A TDK titkára - nyilván az Önök korábbi megbeszélései, illetve munkatervük alapján - már kész javaslattal keresett meg, a témát tehát *nem én választottam*. Adódik a következtetés, hogy *olyan előadót hívtak meg - ügyvédet - akinek a képviselő nemcsak egy fejezet a jogszabályban*, hanem foglalkozása lényege, továbbá a terület egymással átfedésben lévő szabályozása tette indokolttá, hogy a két diákkör együttes ülésén vitassuk azt meg.

Tudom, hogy abból indulhatok ki, hogy a hallgatóságot a hatályos jogi szabályozás *tételes ismertetésével felesleges untatnom*, hiszen a diákköri közönség ezzel többnyire tisztában van, azonban mintegy alapvetésként azért szögezzük le, hogy a Ptk. XIX. fejezete a 219-225. §-ig bezárólag tárgyalja a kérdést (most ide nem érve a törvényes és szervezeti képviselő kérdéskörét), a Pp. pedig az V. fejezetben a 66-74. §-ig bezárólag. Kapcsolódó határterület viszont a megbízás témaköre a Ptk. XL. fejezete a megbízásról, Ptk. 474-483. §-ig, továbbá a megbízott által okozott kár a Ptk. 350. § alapján. Látható tehát, hogy a választott témakör nemcsak a Pp-ben és a Ptk-ban határterületei egymásnak, hanem átível a kötelmi jog mindhárom címén, (A szerződés, Felelősség szerződésen kívül okozott károkért, Egyes szerződések).

Önmagában fentiekből, abból, hogy mindkét jogági kódexben önálló fejezetként helyet kapott a képviselő kérdésköre látszik, hogy az irodalom a képviselő kérdéskörét nem tudja vegytisztán kezelni, és ugyan vannak teóriák, amelyek az elhatárolást elvégzik az anyagi és az eljárásjogi képviselő között - én is teszek majd erre kísérletet - azonban a képviselő és a meghatalmazás fogalma nem vitathatóan jelentős átfedésben van a polgári jogi és a polgári eljárásjogi területeit tekintve.

A Pp. a Képviselő fejezet alatt magát a képviselőt nem határozza meg, hanem annak két változatát szabályozza, a meghatalmazottak és az ügygondnok jogállását.

Fentiekből azt a következtetést vonom le, hogy **a képviselő maga inkább anyagi jogi fogalom** és a hatályos magyar jog a Ptk. 219. §-ában határozza meg, érteve alatta azt az esetet, amikor valaki más személy (képviselő) útján

- köt szerződést
- vagy tesz más jognyilatkozatot.

A képviselő történeti változatai sorában szoktak beszélni közvetett és közvetlen képviselőról. Mi ma már az utóbbit értjük alatta, de korábban a kiváltott joghatások a képviselő nevével álltak be, és egy további jogi aktusra volt szükség, hogy a jogok vagy kötelezettségek a képviselt személyt illessék.

A jogirodalomban változó álláspontok mutatkoztak arra nézve, hogy a perbeli képviselő önálló intézmény-e

- Plósz szerint *azonos intézmény* volt, mert mindkettőre azonos szabályok érvényesek,
- Beck Salamon szerint a perbeli képviselet az anyagi képviselet *eljárásjogi vetülete*,
- Kengyel *elfogadja az önállóságát*,
- Szilbereky szerint az a meghatározó, hogy milyen aktus hozza létre a képviseletet, az ügyleti a fél meghatalmazásán, a törvényes az a jogszabályi rendelkezésen, az ügygondnoki az pedig hatósági kirendelésen alapul.

Bemutatok néhány átfedést, ami ha nem is kaotikus, de a didaktikailag rendezetlen állapotra utal.

1. Bár a Pp. V. fejezetének címe a Képviselet, de a IV. fejezet, (ami A felek és más perbeli személyek címet viseli), a 49. ill. 50. §-ban Perképesség alcím alatt tárgyalja a perbeli cselekvőképességet, ezzel összefüggésben a törvényes képviseletet, az egyes perbeli cselekményekhez szükséges külön felhatalmazás kérdését, a jogi személy szervezeti meghatalmazásokkal összefüggő kérdéseit, stb., stb.
2. A meghatalmazás fogalmát a Ptk. tartalmazza (222. §), de hogy a meghatalmazás a peres eljárásban mire vonatkozhat, azt a Pp. 70. § /1/ bek.

3. A meghatalmazás címszó alatt a Ptk. a képviseleti jog létrejöttének módozatait határozza meg elsőként, miszerint

- törvényen
- hatósági rendelkezésen
- alapszabályon alapuló képviseleten felül
- meghatalmazással

is lehet képviseleti jogot létesíteni.

A meghatalmazás az a nyilatkozat, amit

- a képviselőhöz,
- a másik félhez,
- vagy az érdekelt hatósághoz intéznek arra nézve, hogy valaki más személy útján is köthet szerződést, vagy tehet más jognyilatkozatot.

4. Eljárásjogi értelemben a képviselet lehet ugyan

- vagy meghatalmazotti,
  - vagy ügygondnok rendelkezésen alapuló,
- de amint fent láttuk, a Ptk. 222. § szerinti első lehetséges kör a képviselői jog alakítására
- a törvény (törvényes képviselet)

Perre vetítve ez utóbbi (amint fent szó volt róla, viszont nem a képviseletről szóló, hanem az előző, a perképesség című fejezetben írtak szerint) azt jelenti, hogy

- ha a félnek nincs perbeli cselekvőképessége
- vagy jogi személy

Helyette törvényes képviselője jár el.

A Pp. tehát nem a perbeli képviselő és a perbeli meghatalmazás a tartalmát határozza meg, hanem hogy a perben ki lehet képviselő, illetve meghatalmazott.

Magyary Géza az ügyvédkényszerről, mint tágabb és szűkebb értelemben ismeretes fogalomról beszél, tágabb értelemben értve alatta azokat az eseteket, amikor az eljárási jog azt határozza meg, hogy az „ügyvédvállás” mikor kötelező (pl. hatályos jogunkban a Legfelsőbb Bíróság előtt a fellebbezés (felülvizsgálati kérelmet) előterjesztő fél számára ugyanígy kötelező lesz, és a legutóbbi Pp. novella szerint majd az ítéltábla előtt a jogorvoslati kérelmet előterjesztő fél számára.

A kötelező jogi képviselő aszimmetrikus, mert a jogorvoslati kérelmet előterjesztő fél számára kötelező a Legfelsőbb Bírósági eljárásban és majd kötelező lesz meghatározott körben az ítéltábla előtti eljárásban.

Másik értelemben ügyvédkényszer alatt értjük, hogy általában perben nem lehet akárki meghatalmazott, hanem csak az, akit a Pp. lehetséges perbeli meghatalmazottként elismer. Míg pl. a Ptk. 219. § (1) bekezdése szerint akár korlátozottan cselekvőképes személy is lehet cselekvőképes személy képviselője peren kívüli jogügyletekben, addig perben még a cselekvőképesség is kevés, ha a meghatalmazott pl. távolabbi hozzátartozó, mint amit a Pp. 13. § (2) bekezdése meghatároz.

A Pp. 67. §-a jelöli meg, hogy ki lehet a perben meghatalmazott (ki járhat el meghatalmazottként). Ez a felsorolás 10 pontban sorolja fel a lehetséges meghatalmazottakat, mely közül a 10. úgy szól, hogy akit erre külön jogszabály feljogosít.

Figyelemreméltó változtatás a legújabb Pp. novellában, hogy 2000. január 1-je óta az érdekképviselői célra alapított szervezet saját tagjának olyan körében, amelynek tárgya a szervezet alapszabályában meghatározott érdekképviselői célok körébe vonható, meghatalmazottként eljárhat.

Van olyan álláspont, hogy a képviselő anyagi jogi értelemben jognyilatkozatok megtételében, elfogadásában való helyettesítés, míg eljárásjogi értelemben más helyett történő perbeli tevékenység. Ez a megközelítés az esetek jelentős részében helytálló, az igazán sarkalatos vitás ügyek egy részében viszont nem. Nem oldja fel ugyanis azt a dilemmát, hogy pl. akarathibás szerződések esetén mi a helyes jogi következtetés, ha az akarathiba a képviselő és a képviselt személyeket tekintve csak az egyiknél, tehát pl. csak a képviselőnél vagy csak a képviseltnél áll fenn (pl. a tévedés), míg a másiknál nem. Ha mechanikusan alkalmazzuk a helyettesítési teóriát a képviselő lényegeként, akkor értékelési körön kívülre marad az a körülmény, hogy a képviselőre leggyakrabban alapot adó mögöttes jogviszony, a megbízás szabályai szerint a megbízó utasításait a megbízott követni tartozik.

Perbeli meghatalmazással a Pp. annyiban foglalkozik, hogy meghatározza annak lehetséges terjedelmét.(70. § (1) bekezdés)

Kiterjedhet

- az egész perre (a per vitelére)
- vagy egyes perbeli cselekményekre csak.

A per vitelére szóló meghatalmazás teljes körű beleértve a viszonkeresetet és a végrehajtást is, peres pénznek, eljárási költségnek az átvételét is.

Az eljárás jogi meghatalmazás témaköréhez tartozik az általános meghatalmazás, ami pótolja az egyes perekre szóló meghatalmazást, ezt jogi személy adhatja visszavonásig, felmondásig.

Ügygondnokot a bíróság rendel, státusza a törvényes képviselő és a meghatalmazott közötti, eljárás jogai szűkebbek a meghatalmazottnál a pénzkezelés és az egyezségkötés (joglemondás) tekintetében.

Képviselői jogosultsága nem közvetlenül a törvény rendelkezésén alapszik, hanem a bírósági kirendelésen viszont nem is meghatalmazott, mert a képviseltnek nincs beleszólása, hogy ki legyen az ügygondnok. A kirendelés esetei a fél személyében vagy körülményeiben (távollét, akadályoztatás) rejlő indokok.

Meg kell különböztetni a jogi személyek törvényes képviselőjének kérdéskörétől, (ezt a jogszabályok különböző helyeken szabályozzák, például az állami vállalatra az igazgató Ptk. 31. § (6) bekezdése, vagy a gazdasági társaságokra a külön jogszabály stb.) attól, hogy ki lehet egyáltalán meghatalmazott, amit a Pp. szabályoz a képviselő kérdésében.

A törvényes képviselő meghatalmazás nélkül, jogszabály illetve a szervezet alapszabálya, társasági szerződése szerinti jogosítvány alapján jár el.

A lehetséges meghatalmazott viszont ugyanebben a szervezetben a törvényes képviselőtől nyert meghatalmazás alapján járhat el. Így például a gazdálkodó szervezet alkalmazottja eljárhat, de csak meghatalmazottként a munkáltatójának gazdasági tevékenységével kapcsolatos pereiben. Ez az utóbbi szabály azért jöhet szóba, mert éppen itt mutatkozik a különbség az anyagi jogi képviselő és a perbeli képviselő között. Anyagi jogi értelemben még korlátozottan cselekvőképes személy is lehet (de csak cselekvő képes személy részére) képviselő. Perben azonban nem lehet képviselő akárki a korlátozottan cselekvőképes személy nemhogy képviselő nem lehet, de még a saját ügyeiben is csak kivételes esetekben járhat el (perbeli cselekvő képesség Pp. 49. § (1)).

A meghatalmazás a képviselő egyik formájához, a megbízás alapján létrejövő képviselőhöz kapcsolódik. A törvényi, a szervezeti és a kirendelés alapján történő képviselőhöz meghatalmazásra azért nincs szükség, mert a feljogosítást a helyettesítésre a törvény, a szervezeti alapszabály, illetve a hatósági kirendelés pótolja. Másképpen fogalmazva a meghatalmazás a megbízáson alapuló képviselő kelléke, elengedhetetlen előfeltétele.

A megbízás és a meghatalmazás elhatárolásánál azonban látni kell, hogy a meghatalmazás egyoldalú jognyilatkozat ami csak jogosítja, de nem kötelezi a meghatalmazottat. A konszenzus nem a meghatalmazásban jön létre, hanem a megbízásban.

Akkor amikor a meghatalmazási okiraton a meghatalmazott záradéka is szerepel (pl. elfogadom, és aláírás), vagy egyszerűen csak az aláírása, akkor az ténylegesen tartalmilag már többet jelent a meghatalmazásnál, az már azt fejezi ki, hogy a meghatalmazásban szereplő feljogosítást annak címzettje, a meghatalmazott elfogadta. Ez az elfogadás azt jelenti, hogy a meghatalmazás mögé egy megbízási szerződés került megbízói és megbízotti akarategységgel.

Más kérdés, hogy a megbízási szerződés tartalmi elemei ebből az okiratból hiányoznak, tehát ha az adott területen pl. a megbízási szerződés érvényességéhez irásbafoglalás szükséges, és csak egy adott, és az említett módon elfogadott meghatalmazás áll írásban rendelkezésre, akkor a megbízás a részletes feltételek irásbafoglalásának hiánya miatt érvényesen nem jött létre, így a képviselő érvényes megbízás nélkül jár el, tehát álképviselő, az általa kötött szerződésekből ezért attól függően keletkeznek jogok és kötelezettségek, hogy a képviselt személy az ügyletkötést jóváhagyja-e vagy sem.

További kérdés, hogyan alakul a felelőssége a meghatalmazónak, ha nem telepített érvényes megbízási szerződést az alakilag szabályos meghatalmazás mögé.

Kérdés: Ha a meghatalmazásból semmilyen korlátozás nem tűnik ki, és a meghatalmazást a meghatalmazott elfogadta, akkor hivatkozhat-e a meghatalmazó a megbízási jogviszony korlátaira, arra, hogy a megbízott a megbízási szerződésben részére adott jogosítványokat túllépte, ami ugyan a meghatalmazásból nem tűnik ki, de pl. az utóbb bemutatásra kerülő megbízási szerződésből már igen.

Probléma: Ha hivatkozhat ilyesmire a meghatalmazó, akkor adódik a visszaélés lehetősége, hiszen előfordulhat, hogy a meghatalmazó és a meghatalmazott összejárva inkább felvállalják egy rosszhiszemű álképviselőtől adódó, az álképviselő oldalán jelentkező következményeket, hiszen mivel a meghatalmazónál van a teljesítőképesség, addig lehet hogy a rosszhiszemű álképviselővel szemben az egyébként alapos igény behajthatatlan, az összejárás ténye pedig bizonyíthatatlan.

A megbízási kör túllépéséről a meghatalmazásról szóló részben a Ptk. csak annyiban beszél, hogy a visszavonás a jóhiszemű harmadik személy irányában csak akkor hatályos, ha azt vele közölték, de nem beszél arról, hogy ha nem visszavonásról, hanem eleve korlátozott terjedelmű megbízásról van szó.

Ugyancsak tisztázatlan, hogy a Ptk.447. §. /2/ bek. szerint a megbízott a megbízó utasításától - kivételektől eltekintve - nem térhet el. Mi van abban az esetben, ha bizonyítottan eltért tőle. Tekinthető ez nemcsak a megbízás, hanem a meghatalmazás túllépésének, tehát álképviselőnek. A kérdésre adandó választól függ, hogy létrejön-e az ilyen szerződés, és főleg, hogy a képviselt fél vagy az álképviselő tartozik helytállni érte. Ha a megbízás korlátozása nem hat ki a meghatalmazásra, akkor a szerződés létrejön, ha azt az álláspontot fogadjuk el,

hogy a meghatalmazás terjedelmét a megbízáshoz kell igazítani, akkor viszont igen, de ez visszaélésre ad lehetőséget.

Bíró György: A Megbízási Szerződés Kjk. 1998. kiadványában a következőket írja: "A megbízó érdeke, hogy az álképviseleti helyzeteket elkerülje, mert ez számára üzleti hátrányt, esetleg, amennyiben a kiválasztás, illetve ellenőrzési kötelezettségét elmulasztotta, anyagi felelősségét megalapozó helytállási kötelezettséget is teremthet."

A képviseleti minőség és jogosultság terjedelmének meghatározása a biztosítási jogviták egyik típusa, lásd: ügynök, alkusz pozíciójának kettőssége.

(Elhangzott az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Polgári Eljárásjogi Tanszékének Tudományos Diákkörének felkérésére az ELTE-n 2000. április 26-án Dr. Kovács Kázmér előadásában.)